

הסכמת הגאון החסיד
הרב יחיאל מנחם מענדל קלמנסון שליט"א
ראש ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, ברינוא, צרפת

בס"ד

אייר תשפ"ג

לכבוד ידי"נ אהובי הגאון החסיד אין גומרין עליו את ההלל וכו',
מוהר"ר מיכאל שלמה אבישיד שליט"א,

שלום וברכה,

הנה עדיין עומד לנגד עיני הזמן כשלמד ביישיבתינו הק', ישיבת תו"ת בברינוא יצ"ו, ושקידתו
העצומה והתמדתו בתורתינו הק', וכעת איתעביד לאילנא רברבא, ומאוד שמחתי ותתענג
נפשי בראותי אשר כמ"ר זכה לחבר ספרו הנחמד אשר בשם 'מחנה מיכאל' יכונה.

ומרוב טרדתי בעבודה הק' ביישיבתינו הק', לא היה לי הפנאי לעבור על כולו, אכן מהמעט
שראיתי נהינתי מאוד, וברכתי ברכת הנהנין.

והנני לברכו שהשי"ת יזכהו להוסיף כהנה וכהנה להגדיל תורה להאדירה, ושספרו יתקבל
בעולם התורה, שיהנו לאורו, ובזכות זה נזכה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו
בב"א,

הכו"ח לכבוד תוה"ק ועמליה בקדושה ובטהרה,

ידידו עוז

יחיאל מנחם מענדל קלמנסון

Rabbi Yakov Zeide

571 Wythe Ave.
Brooklyn NY 11211
718-384-5864

הרב יעקב זיידה

חזמ"ץ דקהל צמח צדיק וויזניץ
וויליאמסבורג

בס"ד

הן הובא לפני קונטרס מיחזי כשיקרא לברר אי חיישינן למחזי כשיקרא ושטר
מוקדם בכתיבת הכתובה, והבירור הוא לאמיתה של תורה בהיקף נפלא בדעת
כל הראשונים והאחרונים עד להלכה למעשה, מעשה ידי הגאון הגדול מוהר"ר
מיכאל שלמה אבישיד שליט"א, ומתוך הדברים ניכר חריפותו וישרותו של
הגאון זבירר דעת כל ראשון וראשון עד האחרונים ונהינתי מאד מאופן
הבירור, ויהא רעוא מן שמיא שיזכה להפיץ תורתו ושיזכה לברר עוד הרבה
ענינים ולהאיר עיני הלומדים.

ועל זה באתי על החתום יום ר"ח סיון תשפ"ג לפ"ק

יעקב זיידה

Rabbi G. Zinner

of Cong. Anshei Kovno
1541 40th Street,
Brooklyn, NY 11218

גבריאל ציננער

רב דק"ק ומח"ס
נטעי גבריאל
ברוקלין, נוא יארק

יום ה' לסדר זאת חוקת התורה (חו"ל) תשפ"ג לפ"ק

בס"ד

וה' נתן חכמה לשלמה, ה"ה הגה"ח המופלג בתורה, ויראתו
הטהורה קודמת לחכמתו, חריף ובקי טובא, כלי מחזיק ברכה, הרב מיכאל
שלמה אבישיד שליט"א, ראש כולל ורב קהילת חב"ד רמת בית שמש א',
להגות באמרי שפר בדיבוק חברים ובפלפול התלמידים, אשר הלום ראיתי
חיבור היקר ונחמד בשם "מיחזי כשיקרא" לברר וללבן סוגיא דמיחזי
כשיקרא ושטר מוקדם בכתיבת הכתובה, הלכה ברורה וסדורה.

פועל אמת כתב יושר אמרי אמת, וירד לעומקא של ההלכה החל
מדברי רז"ל בש"ס המבוארים בדברי פוסקים וראשונים, עד ההלכה
למעשה, את הכל עשה יפה דבר דבור על אפניו, ופעולתו הנהדרה מעידה
על שקידתו הגדולה בתוה"ק, מה טוב חלקו.

ולכן בואו ונחזיק טובה להגה"ח אשר הרים נס בשערים המצוינים
בהלכה, להוציאם לאור עולם, אשר בודאי יתענגו בהם רבנן ותלמידהון.

ויה"ר שיזכה להמשיך בעבוה"ק, להרביץ תורה ולאסוקי שמעתתא
אליבא דהלכתא, מתוך הרחבת הדעת, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח.

הכו"ח לכבוד העמלים בתורה

גבריאל ציננער

נ"ב

מצו"פ מה שהעלתי במצודתי בענין הנ"ל

תוכן עניינים

א.....	הקדמת המחבר
ה.....	מבוא
יג.....	הבהרת דברים
טו.....	חלק א': אי חיישינן למיחזי כשיקרא בשטרות
קכג.....	חלק ב': אם חוששים למיחזי כשיקרא ולדין מוקדם בכתובה
ריא.....	חלק ג': המעלות וחובת הזהירות בכתובת וחתומת שטר הכתובה ביום שקודם החופה
רמה.....	חלק ד': דברי פוסקי הדורות האחרונים בנידו"ד והערות על כמה מחברים
שז.....	חלק ה': הערות על הספר 'משפט הכתובה'

מבוא

מנהג כתיבת הכתובה מבעוד יום הנהוג אצל חסידי חב"ד

בשיחת שבת פ' וישלח, י"ד כסלו ה'תשי"ד^א, לרגל חצי יובל שנים לחתונתו, שנערכה ביום י"ד כסלו תרפ"ט [בוורשה], סיפר כ"ק אדמו"ר על כמה פרטים שהיו בחתונה שלו, איך נעשו ובאיזה אופן, תוך כדי הדגשה שהמנהגים שנהגו רבותינו נשיאנו בפרסום הרי הם הוראה כללית לכל החסידים, והרי הם כתורת החסידות ממש, והיא היא מטרת פרסומם על ידם, שילמדו וידייקו מה ואיך לנהוג, ובתוך כך העיר גם כמה הערות לימודיות. כמובן שאחרי אמירת דברים אלו ע"י כ"ק אדמו"ר, נהגו החסידים לדקדק לעשות בכל חתונה כפי שהיה בחתונת כ"ק אדמו"ר בעצמו, ע"פ מה שהוא עצמו סיפר.

לפני שנביא את כל לשון השיחה, נביא קודם מה שאמר כ"ק אדמו"ר בשיחה הנ"ל בנוגע לכתיבת הכתובה, כיון שדברים אלו הם היסוד והבסיס, והסיבה והטעם, לכתיבת קונטרס זה, כדלהלן.

וז"ל כ"ק אדמו"ר בשיחה הנ"ל בנוגע לכתיבת הכתובה^ב [הנחה בלתי מוגה, תרגום חופשי]:

"את הכתובה - כתבו (לא סמוך להחופה, אלא) מבעוד יום, וגם קבלת הקנין וחתימת העדים היו מבעוד יום, ובעת החופה היתה רק מסירת הכתובה. ולהעיר, שע"פ דין יכול להיות שעבוד הכתובה גם כמה ימים קודם הנישואין".

היינו שכוונת כ"ק אדמו"ר לספר על כך שאת הכתובה כתבו מבעו"י, אע"פ שהחופה לא היתה אלא בלילה מאוחר, כפי שסיפר בעצמו בדיוק לפני כן באותה השיחה^ג, וז"ל:

"החופה עצמה נערכה אמנם בלילה - בחתונתי נערכה החופה בשעה מאוחרת ביותר ("גאָר שפּעט"), בגלל טעם חיצוני".

ועל זה מדגיש כ"ק אדמו"ר מיד בסמוך שהכתובה נכתבה ונחתמה ביום. היינו שכוונתו להדגיש שעשו זאת ביום אע"פ שהחופה היתה בלילה בלבד. ועל זה הוא שהעיר שהדבר מועיל ע"פ דין.

והנה, כאמור לעיל, כל תוכן השיחה נאמרה בהקשר לכך שמנהגי רבותינו נשיאנו שנהגו ברבים, הרי הם הוראה לרבים, ושמנהגי החסידות הרי הם כתורת החסידות ממש, ולכן

א. נדפס בתורת מנחם התועדויות, ח"י עמ' ב. שם עמ' 199.
ג. שם עמ' 198.

לאחר אמירת שיחה זו, נהגו כל חסידי חב"ד בכל חתונה וחתונה, לדקדק לעשות כל הדברים כפי שהיו בחתונת כ"ק אדמו"ר, וכפי שסיפר הוא בעצמו בשיחה הנ"ל. בשיחה ציין כ"ק אדמו"ר את המנהגים הבאים: נוסח ההזמנה לחתונה, הדיוק לגבי שעת הקבלת הפנים הכתובה בהזמנה, זמן כתיבת הכתובה, השושבינין, הסיבובים תחת החופה, ניגון ד' בבות של אדה"ז בשעת כיסוי ההינומא וההליכה לחופה, טבעת הקידושין שתהיה מזהב, וכן שתהיה חלקה, אופן נתינתה לכלה ע"י החתן, אופן שבירת הכוס, חופה תחת כיפת השמים, סדר הכניסה לחדר היחוד והכפית המונחת על סף החדר.

וכאמור כל הנהגות אלו הפכו למנהגים ידועים וקבועים בחתונות של חסידי חב"ד.

והנה, במשך השנים, קמו להם מערערים למיניהם, שתמהו על המנהג לכתוב ולחתום הכתובה מבעוד יום, כאשר החופה אינה אלא בלילה, בטענם שהרי זו כתובה מוקדמת ופסולה מדין שטר מוקדם, וכן שיש בה משום מיחזי כשיקרא, שהרי כתוב בכתובה שהחתן אמר לכלה "הוי לי לאנתו", וכן כתוב בה שהכלה הסכימה להיות לו לאשה "וצביאת מרת .. והות ליה לאנתו". והביאו מקורות הלכתיים לבסס תמיהותיהם הנ"ל, ויש שהפליגו לומר שכתובות אלה פסולות, ח"ו.

ולכך ראינו לנכון ולצורך לכתוב קונטרס זה, בו יבוארו כל הסוגיות מש"ס ופוסקים, ראשונים ואחרונים, לבאר ולבסס את חוזק אחיזת מנהגינו בהלכה, ולסתום פיות המקטרגים. וכן כדי להרים הודם וכבודם של רבותינו נשיאנו שנהגו כן, שהרי מובן שכל מה שנעשה בחתונת כ"ק אדמו"ר, היה בהוראת כ"ק חותנו אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, וכפי שסיפר זאת כ"ק אדמו"ר להדיא בשיחה הנ"ל בנוגע לכמה וכמה פרטים [ראה שלימות השיחה להלן].

הבהרת דברים

ידוע מנהג רבים מעדת בני ישראל הק', לכתוב ולחתום את הכתובה לפני החופה, ויש נוהגים אפילו לחתום על הכתובה ביום כשהחופה אינה אלא בלילה, וכן נהוג בין חסידי חב"ד [כפי שנתבאר לעיל במבוא]. וכבר נשפך הדיו ונשתברו הקולמוסים בענין זה, אלה מצדיקים ואלה שוללים, ונהרא נהרא ופשטיה, וכל אחד במנהגו עומד.

אך עדיין נשמעים קולות של התנגדות וזלזול כלפי מנהגים אלו, בטענם שבטעות יסודם, ואף נטלו רשות לעצמם לדבר ולכתוב בחריפות נגדם, הן בע"פ ברבים והן בכתב לדורות, כאשר עיקר טענתם ונימוקם הוא משום דשטר כזה הוא 'מיחזי כשיקרא', או משום שטר מוקדם.

ולכן, ראינו לנכון לשנס מתנינו, לבוא ולסדר כאן בס"ד את הסוגיא דמיחזי כשיקרא ושטר מוקדם, בצורה ברורה ובהירה, עמוקה ורחבה, חדה ומקיפה, למען יתבהרו ויתבארו הדברים לעיני הקהל, ויסתתמו הטענות הנ"ל, ולמען הרים קרן כבודם של כ"ק רבותינו נשיאנו.

וזאת למודעי, כיון שכן היא דרכה של תורה, "את והב בסופה", חשוב לציין שכל מקום בקונטרס זה שנכתב בחריפות, הכוונה היא לעצם הלימוד והסוגיא, ומתוך ריתחא דאורייתא, וח"ו לא כדי לזלזל ולפגוע בכבודם של הרבנים והמחברים שכתבו באופן אחר. ולכן יהיה ברור לכל, שבאופן אישי, אנו מכבדים כל אחד מהם בכבוד רב, ולא באנו אלא לסתור טענותיהם על מנהגינו, ומתוך הלימוד כדרכה של תורה. ויתרה מכך, אף לא באנו לסתור את שיטתם בנוגע למה שהם נוהגים ומנהיגים בציבור שלהם, לא בזה עסקינן, כי כל אחד במנהגו עומד, וכל מנהג שיסודתו בהררי קודש על מקומו יבוא בשלום, אבל על הטענות שנאמרו ונכתבו נגד מנהגנו, ומה שרצו למנוע ביד חסידי חב"ד מלנהוג כן, בזה היא כוונתנו בקונטרס זה, לבאר שעלינו, חסידי חב"ד, לקיים את מנהגנו בעוז ובגאון, ולא ליבוש מפני המלעיגים, מכיון שהדברים מבוססים על יסודות איתנים בש"ס ופוסקים, כפי שיבואר בס"ד בהרחבה.

ויהי רצון מלפניו ית', שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך שלום ואהבה אמיתיים, שזה הוא ייעודם של תלמידי חכמים המרבים שלום בעולם, ואין שלום אלא תורה, ומתוך כך נזכה לעמוד על אמיתתה של תורה, ולא ניכשל ח"ו בדבר הלכה, ולא תצא תקלה מתחת ידינו, בס"ד.

קונטרס מיחזי כשיקרא

בענין אי חיישינן למיחזי כשיקרא ושטר מוקדם בכתיבת הכתובה
כולל הערות על כמה חיבורים

חלק א'

אי חיישינן למיחזי כשיקרא בשטרות

ידן לפי שהדיינין עצמן מכירין אותה השנים
מכירין אותה ואחד אינו מכיר. עד שלא
חתמו, השנים על ההנפק [האישור]. מעידין,
לפני השלישי שזהו כתב ידן של חתומים.
וחותם, עמהם על מה שכותבין אשרנוהי
וקיימנוהי לשטרא דגן במותב תלתא
דאשתמודענא דחתימת ידא דסהדי היא.
משחתמו אין מעידין, דחתימה קמייטא
בשקרא הוה דלאו תלתא הוו דידיעי. ומי
כתבינן, לאשרתא דידיה, בתמיה, וכי קודם
שנתקיים לפני שלשתן יכתבו במותב תלתא
הוינא ואשתמודענא כו'. אשרתא, לשון חוזק
שמחזקים [את השטר] וכותבין אשרנוהי.
דנכתבא מקמי דניחו סהדי כו', עד שלא
העידו העדים על כתב ידם כתבו הדיינין
במותב תלתא הוינא ונפיק שטרא דגן קדמנא
ואסחידו פלוני ופלוני אחתימת ידייהו
ואשרנוהי וקיימנוהי. ע"כ.

והיינו, דכאן בדין אשרתא דדייני [אישור קיום
השטר על ידי הדיינים], לכאורה מסקנת
הגמ' היא כדעת רב פפי בשם רבא, שיש
לחוש משום מיחזי כשיקרא, ואפילו בכתיבת
השטר בלבד בלי חתימה, מ"מ חוששים שלא

יסודות הסוגיא

א. דין מיחזי כשיקרא נידון בכמה מקומות
בש"ס, והראשונים האריכו לכלכל את
הסוגיות ולבאר משפטן, ולהוציא מתוכם
פסק הלכה. לכן נבוא בס"ד לבאר הסוגיות
הנידונות, ולעיין בדברי הראשונים
והאחרונים, עד שיצא לנו דבר ברור בס"ד.

**איתמר במסכת כתובות פרק האשה
שנתארמלה (כא):** "אמר רב ספרא
אמר רבי אבא אמר רב יצחק בר שמואל בר
מרתא אמר רב הונא, ואמרי ליה אמר רב
הונא אמר רב, שלשה שישבו לקיים את
השטר, שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד
אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידין בפניו
וחותם, משחתמו אין מעידין בפניו וחותם.
ומי כתבינן, והאמר רב פפי משמיה דרבא האי
אשרתא דדייני דניכתב מקמיה דניחו סהדי
אחתימת ידייהו פסולה דמתחזי כשיקרא, הכא
נמי מתחזי כשיקרא. אלא אימא עד שלא
כתבו - מעידין בפניו וחותם, משכתבו אין
מעידין בפניו וחותם". ע"כ.

ופרש"י שלשה שישבו, בב"ד. לקיים השטר,
ובלא העדאת עדים שיעידו על כתב

בו, אפי' בו ביום ואף על גב דלאו מוקדם הוא שהרי ביום הלואה נכתב. שכבר נמחל שעבודו, משפרעו בטל השטר ונמצאת מלוה השניה מלוה על פה ואינו גובה מן הלקוחות. כשיקרא, שלא נכתב על מלוה זו. לא חיישינן, אם לא שיש בדבר ביטול שטר גמור. ע"כ.

היינו, שדחתה הגמ' את שיטת רב פפי מהלכה, ומסיקה להלכה כדעת רב נחמן שאין חוששין למיחזי כשיקרא בשטרות.

וכן בגיטין פרק כל הגט תנן (כו.) "הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן. שטרי מלוה צריך שיניח מקום המלוה, מקום הלוח, מקום המעות, מקום הזמן. שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח, ומקום המוכר, מקום המעות, מקום השדה, ומקום הזמן, מפני התקנה. ר' יהודה פוסל בכולן. ר' אלעזר מכשיר בכולן, חוץ מגיטי נשים, שנאמר וכתב לה לשמה". ע"כ.

ופרש"י הכותב טופסי גיטין, שסופר הוא ונוטל שכר ורוצה שיהו מזומנין לו פעמים שאדם בא לשוכרו והוא טרוד בשטרות אחרים. צריך שיניח מקום האיש וכו', שאם רואה תגר ביניהם לא יאמר הריני כותב כל הגט ובגמרא מפרש טעמא. צריך שיניח מקום כו', ואם שמע שהיה אחד רודף אחר חבירו להלוותו מנה לא יאמר הריני כותב מיד ואניח מקום הזמן לבדו שלא יהא שטר מוקדם אלא צריך שיניח מקום הלוח והמעות אף על גב דליכא למיחש למידי גזירה שטרות אטו גיטין. פוסל בכולן, ואפילו הניח מקומות הללו וטעמא מפרש בגמ'. ר' אלעזר מכשיר בכולן, ובלבד שיניח מקומות הללו. חוץ מגיטי נשים, דגזרינן בהן טופס אטו תורף. ע"כ.

יהיה כתיבתו באופן שנראה כשקר, שכיון שמה שנכתב עוד לא קרה באמת, הרי זה נראה כשקר.

והנה, שם בפרק הכותב (פה.) נאמר "ההיא איתתא דאייבא שבועה בי דינא דרב ביבי בר אבבי, אמר להו ההוא בע"ד תיתי ותישתבע במתא, אפשר דמיכספא ומודיא, אמרה להו כתבו לי זכוותא דכי משתבענא יהבי לי, אמר להו רב ביבי בר אבבי כתבו לה. אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מוליתא? הא אמר רבא האי אשרתא דדייני דמיכתבא מקמי דנחו סהדי אחתימות ידיהו פסולה, אלמא מיחזי כשיקרא, ה"נ מיחזי כשיקרא. וליתא, מדרב נחמן, דאמר רב נחמן, אומר היה ר"מ אפי' מצאו באשפה, וחתמו ונתנו לה כשר, ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא בגיטי נשים, דבעינן כתיבה לשמה, אבל בשאר שטרות מודו ליה, דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן שטר שלוחו בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו, שכבר נמחל שיעבודו, טעמא דנמחל שיעבודו, אבל למיחזי כשיקרא לא חיישינן". ע"כ.

ופרש"י כתבו לי זכוותא, שבאתי לדין ונפטרת הימנו בשבועתי. ממולאי, בית עלי שהן כרותי ימים ולי נראה ממולאי בגבונים בעלי מומין שאינן חיינן כשאר בני אדם לשון שקל מוליא ושדי בנצא (ב"ב דף נד.) אשרתא, לשון חוזק כמו יישר כחך (יבמות סב.) אשרתא דשטרי, קיום השטר שכותבין דיינין במותב תלתא הוינא ואתא פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידיהו ואשרנוהו וקיימנוהו. דניחו, שיעידו זה כתב ידי. ה"נ מיחזי כשיקרא, לכתוב נשבעה פלונית ועדיין לא נשבעה. ופרעו, בו ביום. אינו חוזר ולוה

מזכירין בשטר מקום שנמסרה בו העדות אלא מקום שכתבו בו חתימת ידן. ע"כ.

זהרי להדיא שדעת הרמב"ם כרוב הראשונים הנ"ל, דאין חוששין למיחזי כשיקרא ברוב השטרות וכן באשרתא דדייני, ורק היכא שהוא ממש מיחזי כשיקרא ולא יהיה אמת בסוף המעשה, בזה חיישינן למיחזי כשיקרא.

ולזה נתכוון בהגה' מיי' (עדות פ"ו אות ז') שכתב מקור דברי הרמב"ם מפרק כל הגט (גיטין כו:) ומפרק הכותב (כתו' פה.) דליתא לדרב פפי משום דנדחה הא דרב נחמן, וסיים דבריו "ועיין בהלכות שלוחין פ"ג", היינו הא דלעיל (ה"ז), והיינו לומר שמ"מ שם חיישינן. ע"ש ודו"ק.

וכן הוא בכס"מ (עדות פ"ו שם) שציין מקור דברי הרמב"ם בדין קיום השטר מהא דליתא לדרב פפי, ובהלכות שלוחין (שם) כתב טעם דברי הרמב"ם משום מיחזי כשיקרא, ואף הזכיר שר"ת האריך לפרש טעם המנהג שנהגו לכתוב הרשאה אלא שאין המקום לכתבו, ע"ש.

ולקמן [אות יג] יתבאר דלדעת הב"י נראה שהרמב"ם חשש בחתימה דוקא באשרתא דדייני, ע"ש באריכות.

סיכום דעות הראשונים בדין מיחזי כשיקרא בשטרות

ז. והנה, אחר כל הנ"ל, חזינן שפיר דלרוב הראשונים לית לן לחוש למיחזי כשיקרא בסתם שטרות, אלא רק באופנים מסויימים שיש בהם שקר ממש [כגון שלא יחזור להיות אמת]. הרי הם א) הר"ח ב) הרי"ף, ג) הרמב"ם, ד) הרמב"ן, ה) הרא"ה, ו) תלמידי ר' יונה, ז) הרשב"א, ח) הריטב"א, ט) ר' קרשקש, י) הר"ן,

וכן כתב הרמב"ם לגבי כתיבת טופסי הגיטין, מהמשנה דמסכת גיטין הנ"ל (כו.), וז"ל (גירושין פ"ג ה"ז) "מפני תקנת סופר התירו חכמים לסופר שיכתוב טופסי גיטין ויניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם כדי שיכתבם לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת". עכ"ל. והרי כל קושיית הגמ' מרב פפי, היתה על דין זה של המשנה הנ"ל, משום שפסק רב הלכה כר"א שהכשיר לעשות כן בכל השטרות חוץ מגיטי נשים, והרי לן שפסק הרמב"ם דלא חיישינן למיחזי כשיקרא בשאר שטרות.

ובקצת דיני שטרות המובאים לעיל, כתב לחוש למיחזי כשיקרא, וכשאר הראשונים הנ"ל, כגון בדין כתיבת הרשאה על פקדון שכפר בו הנפקד (ב"ק ע.). כתב הרמב"ם (שלוחין ושותפים פ"ג ה"ו) וז"ל "התובע חבירו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו וכפר בו אינו יכול לכתוב הרשאה עליו שנמצא זה כמשקר שהוא אומר לו הרשיתיך ליטול מה שיש לי ביד פלוני וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום". ע"כ. וכן בדיני כתיבת הזמן והמקום בשטר, דנתבאר (ב"ב קעב.) שלא ישנו מפני שמיחזי כשיקרא כתב הרמב"ם דברים אלו להלכה, וז"ל (מלוה ולוה פכ"ג ה"ו) "עדים שקנו מיד הלואה או המוכר וכיוצא בהן ונתאחרה כתיבת השטר זמן מרובה אם ידעו יום שקנו ממנו בו כותבין בשטר זמן הקנין ואף על פי שאינו זמן חתימתן ואין צריכין לומר ונתאחרה כתיבת ידינו עד יום פלוני, ואם לא ידעו יום שקנו בו כותבין זמנו של שטר משעת כתיבה, וכן מי שנמסרה להן העדות במדינה אחת וכתבו העדים במדינה אחרת אין

שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו, ואין כותבין למלוה עד שיהא לוח עמו". ע"כ.

זפירש רשב"ם "כותבין גט לאיש" - כותבין וחותמין לו והוא יגרש בו את אשתו כשירצה אף על פי שאין אשתו עמו בשעה שנותנין לו הגט כתוב וחתום דהא לא בעינן דעתה שהרי היא מתגרשת בעל כרחא.

"ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה" - דלדידה חוב הוא ולבעלה הוי זכות וזכין לאדם שלא בפניו והיא צריכה להזהר בו שלא יבא ליד בעלה עד שתקבל כסף כתובתה. [שובר היינו שטר ראה שהבעל פרע את הכתובה לאשתו].

"כותבין שטר ללוה" - להיות מזומן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות אף על פי שאין מלוה עמו. ע"כ פרשב"ם.

והנה, במסכת בבא מציעא (יב:) אחרי שהגמ' הביאה את המשנה הנ"ל דכותבין שטר ללוה אע"פ שאין המלוה עמו, מקשה הגמ' למה אין אנו חוששים בזה לשטר מוקדם שיגבה על ידו ממשועבדים שלא כדין, דשמא יש לחוש שהוא כותב השטר בניסן ולא לוח אלא בתשרי, והמלוה יגבה ממשועבדים מהיום הכתוב בשטר היינו בניסן, וזה שלא כדין. ונחלקו האמוראים בתירוץ שאלה זו, לרב אסי הוא משום שהוא שטר שיש בו קנין, ובקנין זה שיעבד את נכסיו מיום הקנין וכתיבת השטר, אבל שטר בלי קנין אין נכסיו משועבדים והוא פסול משום שטר מוקדם, ולאבוי הוא משום שעדיו בחתומיו זכין לו ואפילו אין בו קנין.

וז"ל הגמ' שם: "אלא הא דתנן כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו,

(יא) הנמוק"י, (יב) הראב"ה, (יג) האו"ז, (יד) המרדכי, (טו) הגה' מיי', (טז) בעל העיטור, (יז) הרי"ד, (יח) המאירי, (יט) הריב"ש, (כ) הרשב"ץ, (כא) השיטמ"ק בשם שיטה ישנה. (כב) וכן דעת ר"ת לפירוש אחד בדעתו (רא"ש מרדכי ונמוק"י), ולפירוש אחר (תוס' ורמב"ן) הרי שלדעתו אין לחוש כלל למיחזי כשיקרא.

ולגבי אשרתא דדייני ג"כ לרוב הראשונים הנ"ל אין לחוש, ולשיטת הי"מ בתוס', וכן לשיטת הרא"ש והאגודה, יש לחוש רק בזה, היינו מעשה בי"ד. ורק לשיטת ר"י בתוס' יש לחוש לכתחילה בכל השטרות. והוא דעת יחיד כנ"ל.

[וכן יש תוס' סותרים לכאורה, כיון שבכתובות הביאו ג' שיטות כנ"ל, ובגיטין הביאו ב' שיטות היינו הדעה דלא חיישינן כלל והדעה דחיישינן דוקא בקיום שטרות, ובב"ק הביאו רק שיטת ר"ת, ועוד יבואר לקמן תוס' בב"מ (יב:) ד"ה כותבין) דדרוש ביאור כדעת מי מיירי, כדלקמן].

קיצור ב.ו. ד' שיטות בראשונים. א' אין חוששין כלל למיחזי כשיקרא בכל השטרות (ר"ת). ב' אין חוששין ברוב השטרות ואף באשרתא דדייני, כאשר הדבר מתברר להיות אמת, ורק באופן שהוא מיחזי כשיקרא לעולם אז חוששין (רי"ף רמב"ם, רמב"ן, רשב"א וסייעתם). ג' חוששין דוקא באשרתא דדייני כיון שהוא מעשה בית דין (רא"ש, י"מ בתוס'). ד' חוששין בכל מקום לכתחילה, ובדיעבד כשר (ר"י). רוב הראשונים כשיטה הב'.

הדין דכותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו

ז. והנה, תנן בבבא בתרא (קסז.) "כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, והשובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה וכו' כותבין

ולא משום חידוש שבו [רשב"א, ריטב"א], מ"מ פשיטא ליה דאסור, ומוכח לומר דהטעם כאחד הטעמים הנ"ל. וכן תפסו הפוסקים האחרונים טעם המגיד משנה משום הערמה [לחם משנה, ב"ח, ש"ך].

שיטת הב"י

יב. והנה, הב"י (חומ"מ שם סכ"א) תמה על דברי המגיד משנה הנ"ל, וכתב בזה"ל "וקשה לי דהא משמע בפרק כל הגט (גיטין כו): דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן, ואפילו נחתם השטר קודם שילוח בו, וכ"כ הרי"ף (יג): וכדאמר רב אסי (גיטין שם, ב"מ יז). שטר שלוח בו ופרעו אינו חוזר ולוח בו אפילו בו ביום שכבר נמחל שעבודו טעמא דנמחל שעבודו אבל למיחזי כשיקרא לא חיישינן. וי"ל דשאני התם שבשעה שנחתם לא הוה מיחזי כשיקרא, אבל הכא דמשעה שנחתם מיחזי כשיקרא חיישינן ליה, דהכא בשנחתם קודם שיבא הלוח עסקינן, וכמו שאמר תקנו ממנו ותתנוהו לי [דמשמע שהיה השטר מוכן לגמרי ולא היה חסר בו חתימת העדים, משום דחתמוהו בשעת הכתיבה לפני ביאת והסכמת הלוח], ולא אמר תקנו ממנו ותחתמו בו ותתנוהו לי [דהיה משמע שכתבו בתחילה בלא חתימה ורק עכשיו שהסכים הלוח חותמין העדים על השטר, דאין בזה מיחזי כשיקרא], מיחזי כשיקרא איכא למיחש שהוא מערים דשמא יפול מידם או יגנבנו קודם שיבא הלוח ויגבה בשטר מזוייף". עכ"ל.

ועכ"פ רואים שגם לדעתו אין המשנה עוסקת במיחזי כשיקרא"י. ובמקום אחר (סי' רלח פרישה ס"ב, סמ"ע סק"ה, ע"ש) כתב לבאר דעת המגיד משנה שאכן מיירי במיחזי כשיקרא כפשוטו, ודס"ל שמשמעם זה אין כותבין למלוח [ודלא כשאר הפוסקים שביארו דברי המ"מ בענין הערמה ולא בענין מיחזי כשיקרא, כיון שקשה לבאר האי משנה בענין מיחזי כשיקרא]. ע"ש. אלא שכנ"ל לא ניחא ליה לבאר כן ומעדיף פירוש הרמב"ן. ושמא מפני הקושיות הנ"ל המתעוררות בפירוש המשנה אם נפרש דמיירי במיחזי כשיקרא כפשוטו, אלא שסתם בזה בעל הפרישה ולא פירש. ע"ש.

[וזהתומים (סי' לט סקכ"ב) ביאר כוונת הרב המגיד דמיירי כפשוטו במיחזי כשיקרא, והטעם משום דיש לחוש לכתחילה כדעת ר"י מדנפי"ר הנ"ל אות ג', ובכך תירץ גם קושיית הב"י. וראה להלן אות יט שיטתו בהרחבה ובמה שקשה בדבריו, ע"ש].

קיצור. מבואר מדברי הראשונים דאין משנה זו עוסקת בענין מיחזי כשיקרא [כדעת הפוסקים באות הקודם], ואף לגבי האיסור דכתיבת שטר למלוח אין הטעם משום מיחזי כשיקרא אלא משום שהוא שקר גמור [רמב"ן, ר"ן, פרישה], או משום שיש חשש הערמה [רמ"ה, מגיד משנה], ולא מצד שהנכתב נראה כשקר. וגם מי שפירש דסתם נאמר הדין במשנה אגב רישא

היכא דיוכל להתברר כאמת, לכן יש לומר שכוונתם ג"כ להערמה. ולא העדיף הפרישה את ביאור הרמב"ן על פני ביאור המ"מ, אלא משום יישוב לשון המשנה ומשום החידוש בדין קנין שלא בפניו, וק"ל.

יח. ולהעיר, דלכאורה, גם בדעת הרמב"ן ושאר הפוסקים הסוברים שטעם האיסור הפשוט הוא משום עדות שקר גמור, יש לומר שכוונתם גם כן לענין הערמה, שהרי מצד הנכתב בשטר קיי"ל דלא חיישינן

קיצור. לדעת הב"י יש לחוש למיחזי כשיקרא בחתימה, והא דאמרינן דלא חיישינן הוא בכתיבה בלבד, והוא חילק כן מנח קושיא בדברי המגיד משנה. ולא ס"ל כביאור התוס' דכותב חובתו שרי. וקשה לפי שיטתו ביאור דברי המשנה.

דעת השו"ע להלכה

יג. והנה, בשו"ע לא כתב להדיא חילוק זה דבחתימה חיישינן למיחזי כשיקרא, ובדינים מסויימים כתב הטעם משום מיחזי כשיקרא או משום טעם אחר, ולא כתב להדיא לחוש למיחזי כשיקרא בחתימה. ודעתו צריכה בירור. וכפי שיתבאר להלן בס"ד.

(א) דהנה, בדין הנ"ל דכותבין ללוה ואין כותבים למלוה, כתב בשו"ע (ח"מ ס' לט סי"ג) וז"ל: "כותבין שטר ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו. . ואין כותבין שטר למלוה, עד שיהא לווה עמו. ואפילו אומר המלוה לעדים כתבו השטר וחתמוהו, ויהיה בידכם, ואם יבא הלוה להקנות ממנו תתנוהו לי, ואם לאו, תקרעוהו, אין שומעין לו. במה דברים אמורים, בשטר שיש בו קנין, שהרי משעה שקנו מידו נשתעבדו נכסיו לו או שכתב בשטר בהדיא שהנכסים יהיו משועבדים לו מעכשיו וכו'". עכ"ל.

וחזינן דכאן לא כתב הטעם למה הוא מותר בלוה ואסור במלוה, רק שכתב דאפילו אם המלוה יאמר לעדים כתבו וכו' דאין שומעים לו, ודייק לכתוב "וחתמוהו" כפי

ולפי זה קשה להבין איך יבאר הב"י את דברי המשנה דכותבין ללוה במה מיירי, אי מיירי בכתיבה בלבד או אף בחתימה. שהרי הוא עצמו מודה דהסיפא, היינו הא דאין כותבין למלוה מיירי בחתימה, כמש"כ להדיא דמטעם זה יש לאסור דהחתימה מיחזי כשיקרא, וא"כ לפ"ז צריך לבאר גם הרישא דכותבין ללוה דמיירי אף בחתימה, וא"כ קשה לשיטתו למה כותבין וחותמין ללוה שלא בפני המלוה, הא עדיין לא בא המלוה, ולפי שיטתו כל עוד שלא בא אסור לחתום! וכן לאידך אם נאמר דיפרש הא דכותבין ללוה בכתיבה בלבד, הרי דקשה, חדא איך אפשר לפרש הרישא והסיפא בב' אופנים שונים, הא משמע דבחדא עניינא איתמר, ועוד שהרי היתה צריכה המשנה להשמיענו ריבוא טפי, דאפילו בלוה ישנו חילוק זה בין כתיבה לחתימה, והא דכותבין ללוה אינו אלא בכתיבה בלבד, אבל בחתימה אין כותבין ללוה [וכן הקשה הפרישה שם על הב"י, ראה לקמן שם]. ועוד, שהרי נתבאר לעיל [אות ח'] דרוב הראשונים ביארו משנה זו דבשטרות חתומים מיירי, ועוד דכן נותנת הסברה שהרי לכמה דברים הנאמרים במשנה אינו מועיל בשאינו חתום, וכנ"ל [שם, וע"ש בהערה שהבאנו ראה חזקה מהגמ' לזה, ע"ש היטב].

ולכן, קשה להבין את שיטת הב"י על בוריה, ומפני הקושיות הנ"ל חלקו עליו הרבה פוסקים, וכפי שיתבאר להלן בס"ד [אות יג-טו].

והיינו שכתב להדיא דמותר להם לחתום
 אע"פ שלא ילוה עד לאחר כמה ימים,
 והיינו להדיא כדעת הש"ך, ודלא כהב"י.
 ולכן חזר אח"כ וכתב שאם לא קנו ממנו "לא
 יכתבו ויחתמו" כיון שהעיקר הוא החתימה,
 ובלא חתימה לא נפסל השטר [ועדיין אפשר
 לתקנו ע"י שיכתבו שחתמו ביום פלוני].

וזכר בנוגע לטעם איסור כתיבת השטר למלוה
 שלא בפני הלוה, כתב רבינו כטעם הש"ך
 ושאר הפוסקים דעימיה, דהוא משום חשש
 שמא הוא מערים, ולא הזכיר כלל הענין
 דמיחזי כשיקרא, וזלה"ק (שם סי"ט): "אבל אין
 כותבין שום שטר חוב למלוה עד שיהיה הלוה
 עמו אפילו כבר קנו מיד הלוה בקנין סודר
 מתחלה שלא בפני המלוה שהוא חייב למלוה
 זה, לפי שאין אומרים סתם קנין לכתובה עומד

באשרתא דדייני, שאין חוששים למיחזי
 כשיקרא אף אחר החתימה. ע"ש. וע"ע לקמן.

דעת אדמו"ר הזקן כדעת הש"ך

יז. והנה, העיקר הנוגע לעניינינו, הוא שכן
 פסק הוד כ"ק אדמו"ר הזקן בשלחנו
 (חו"מ עדות ושטרות סי"ז) כדעת הש"ך, וזלה"ק:
 "שטר חוב שיש בו קנין מותר לעדים לכתוב
 ולחתום וליתן ליד הלוה אף על פי שלא ילוה
 בו ויתננו ליד המלוה עד אחר כמה ימים, לפי
 שמיד שקנו מיד הלוה בקנין סודר נשתעבדו
 נכסיו למלוה שזכין לאדם שלא בפניו לפיכך
 אינו שטר חוב מוקדם. אבל אם לא קנו מידו
 לא יכתבו ויחתמו ללוה עד שיהא המלוה עמו
 וימסור השטר ליד המלוה בפניהם בו ביום כי
 שמא לא ימסרהו בידו עד למחר והרי הוא
 מוקדם ופסול". עכ"ל.

הרא"ש גם ראיות רבות שאין לפסוק כה"ר, שמכיון
 שביארו כל הראשונים שהביא הש"ך שם באופן אחר
 ולא כתבו לחוש לכתחילה משמע דלכו"ע אין לומר
 כן, וממילא שנדחה ר"י מפני כל שאר הראשונים,
 ושוב ליתא לדבריו של המהרא"ל צינץ שאין מספיק
 בדברי הש"ך לדחות דברי ר"י, אלא ברור דזה כלול
 בדעת ריבוי הראשונים שהביא בדבריו. וכן יש לדייק
 מדברי הש"ך שם שכתב להדיא "וגם שאר התירוצים
 בתוס' דחוקים הם", משמע דקאי גם על תירוצו של
 ר"י, ור"ל שמש"כ לפני זה דא"כ הל"ל באופן אחר ולא
 הל"ל "וליתא", ועוד דעיקר התירוץ חסר מן הספר,
 ועוד נראית כוונתו להעמיד ג"כ להני שאר תירוצים
 בתוס' בפני כל שאר הראשונים שהביא שלא פירשו
 כן, ע"ש, ודו"ק.

מז. שהרי לדעת הב"י תמיד יש לחוש משום מיחזי
 כשיקרא בחתימה. ואע"פ שנתבאר לעיל שאין משנה
 זו מיירי במיחזי כשיקרא, הנה לשיטתו של הב"י
 מתחדש שכל זה אינו אלא לגבי כתיבה, אבל לגבי
 חתימה לעולם יש לחוש. וראה לעיל אות ח' מה
 שהקשנו על ביאור המשנה באופן כזה דמיירי בלא
 חתימה, דרוב ככל הראשונים ביארוה בחתום, וכן

כדעתו אלא חילקו בין הסוגיות באופן אחר, והיכא
 דמותר לדעתם היינו אף לכתחילה, וכן לא מצאנו
 בגדולי הפוסקים האחרונים שכתבו לחוש לשיטת ר"י
 מדנפי"ר לחוש לכתחילה (מלבד התומים סי' לט
 סקכ"ב, אלא דשם חולק להדיא על הש"ך, ע"ש ויובא
 לקמן בס"ד), ואף הב"י לא הביאו לר"י מדנפי"ר, וכן
 הרמ"א ונושאי כליהם לא הביאו דעה זו כלל. ולכן
 מסתבר לומר שלא היתה כוונתו של המהרא"ל צינץ
 לפסוק לדינא כר"י מדנפי"ר שהוא דעת יחיד, אלא
 להערה ולימוד בעלמא לתרץ ע"פ שיטת ר"י את
 שיטת הב"י והרמב"ם והריטב"א, ולהעיר שאע"פ
 שהש"ך דחה בכל תוקף את שיטת הרא"ש, מ"מ עדיין
 חסר בדבריו כיון שהיה צריך גם להביא ראיות לדחות
 דעת ר"י מדנפי"ר. זה הנלע"ד בכוונתו של המהרא"ל צ.
 ודו"ק היטב. ועצ"ע בדבריו. וי"ל דהא דהש"ך לא הביא
 ראיות לסתור דברי ר"י, י"ל משום דפשיטא דלא
 אוחזים כדעת היחיד במקום הרבים, כאשר כל כך
 הרבה ראשונים ביארו דלא כר"י, ומשמע להדיא
 מדבריהם דלא ס"ל כמותו לחוש לכתחילה, ולא
 הביאווה הפוסקים האחרונים, משא"כ דעת הרא"ש
 הובאה בשו"ע בשם י"א, ולכן היה צריך להוכיח להדיא
 נגדו, וא"כ ממילא כלול בדבריו שכתב להשיג על

חלק ב' • אם חוששים למיחזי כשיקרא ולדין מוקדם בכתובה _____ קב

חלק ב'

אם חוששים למיחזי כשיקרא ולדין מוקדם בכתובה

מהות הכתובה

א. תנן בכתובות (פ"א מ"ב, דף י:): "בתולה וכן כתובתה מאתים, ואלמנה מנה". ע"כ. וכן נאמר שם בגמ' (י:): "איתמר אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים, ולא למנה מנה". ע"כ.

ובן נפסק בשו"ע להלכה (אה"ע סי' סו ס"ו): "כמה שיעור הכתובה, לבתולה מאתים, ולא למנה מנה". ע"כ.

ואם הכתובה היא מה"ת או דרבנא, נחלקו בזה התנאים והאמוראים, וכן נחלקו הראשונים להלכה. דלדעת רשב"ג (במשנה שם, והו' גם בגמ' שם ובדף י.) כתובה מדאורייתא, וכן דעת ר' עקיבא (שם לח.) ור' אלעזר (שם מ.), ור' מאיר (שם נו:).

אמנם לדעת ר' שמעון בן אלעזר (כתו' י.) הכתובה היא מדרבנן, וכן דעת ר' יהודה (שם נו.), וכן היא סתם משנה (שם נא.), וכן משמע פשוט דש"ס בכל מקום קי"י).

אחרי שביארנו לעיל בחלק א' באריכות, שלדעת הש"ך והרבה פוסקים ראשונים ואחרונים, אין לחוש למיחזי כשיקרא בשטרות אפילו בחתימה, ושכן דעת אדה"ו, ושלדעת הב"י וכמה פוסקים דעימיה יש לחוש בחתימה למיחזי כשיקרא, לכן יש לנו לברר מה הדין בכתובה, אם נכללת בשאר כל השטרות וממילא נתונה בפלוגתא הנ"ל או שמא דין אחר יש לה. ובפרט לאור מה שאמרו בגיטין (יח.) שכתובה היא כמעשה בי"ד, והרי ביארנו דלדעת כמה פוסקים [רמב"ם לדעת התומים והבני שמואל] יש לחוש למיחזי כשיקרא בחתימה במיוחד כמעשה בי"ד דוקא, ולדעה אחרת [רא"ש וי"מ בתוס', הו' בשם י"א בשו"ע] יש לחוש כמעשה בי"ד אף בכתובה בלבד, אבל לרוב רובם של הראשונים והפוסקים, אין לחוש כלל אפילו כמעשה בי"ד ואפילו בחתימה, אם הוא באופן שאין בו שקר גמור ושיחזור הדבר להיות אמת. לכן יש לנו לחקור אם חלים דעות אלו גם לגבי הכתובה, וכדלקמן בס"ד.

מפני שהוא תנאי ב"ד", ובדף קי: בגמ' בביאור דעת ת"ק דהמשנה "מקולי כתובה שנו כאן קסבר כתובה דרבנן". וכן כתב הרא"ש שם פ"ק סי' יט.

ד. כ"כ התוס' (שם ד"ה אמר ר"נ) בביאור ראשון והרא"ש שם. וכ"כ הר"ן סוף כתו' סה: ד"ה 'ולענין הלכה' דכולי תלמודא הכי.

א. עי' מש"כ בזה באריכות בספרנו 'מוחנה מיכאל' על אבן העזר סי' סו.

ב. כך ביארו הרא"ש פ"א סי' יט והמרדכי שם סי' קלו בדעת ר"ע ור"א, ע"ש.

ג. בדף נא. משנה "לא כתב לה כתובה . . . גובה . . .

חלק ב' • אם חוששים למיחזי כשיקרא ולדין מזקדם בכתובה _____ קסה

פי שאינה ראויה לביאה, הוא הדין אם לא כתב כתובה, ומכל מקום נוהגים לכתחלה לכתבה קודם לכן". עכ"ל.

וביאור הענין, דנחלקו הפוסקים מהי חופה הקונה ועושה נישואין, היינו שמאותרו רגע האשה נקראת נשואה, ומחוייב לה כל חיובי הבעל לאשתו. דלדעת הרמב"ם (אישות פ"י ה"ב) אין החופה אלא היחוד הראוי לביאה, וממילא חופת נדה אינה קונה ואינה עושה אותה נשואה, ולדעת הרא"ש (כתו"פ"ה סי' ו') והר"ן (שם כב: ד"ה ופירסה) לא בעינן חופה הראויה לביאה ממש, אלא כל שהביאה החתן לביתו או למקום צנוע, אף שלא נתייחדו באופן הראוי לביאה, ואף שלא היתה הכלה ראויה לביאה, כגון שפירסה נדה, מ"מ הרי היא נשואה, רק שלגבי נדה לא נגמרו הנישואין לגמרי ואינה נוטלת התוספת שבכתובה. והביא הב"י (אה"ע סי' סא) את מחלוקתם.

ובשו"ע (שם סי' נה ס"א וסי' ס"א) פסק כדעת הרמב"ם שהחופה היא היחוד הגמור הראוי לביאה, וחופת נדה אינה קונה ואינה נשואה. ולכן פסק גם השו"ע (סי' נה ס"ג) שצריך לכתוב לה כתובה קודם הכניסה לחופה, היינו קודם הייחוד הראוי לביאה, מכיון שאסור לשהות שעה אחת עם אשתו בלא כתובה.

והרמ"א (שם ס"א ושם) פסק כדעת הרא"ש והר"ן דלא בעינן חופה הראויה

שהחתן נתחייב בכל החיובים הכתובים בכתובה באותו יום הכתוב בשטר, בין אם נתחייב ועשה קנין לפני חתימת העדים על השטר, בין אם לא עשה קנין אלא לאחר חתימתם באותו יום הכתוב בשטר, והם ראו הקנין גם באותו יום הכתוב בשטר שחתמו עליו, שלפי השיטות הנ"ל השטר כשר ואף לכתחילה מותר לעשות כן. ולפי זה אין צריך אפילו שיהיו עסוקים באותו ענין עד החופה.

קיצור. המרדכי הביא בשם הראב"ה ב' מנהגים מתי העדים חותמים, א' לפני החופה, ב' אחר החופה והקנין. וביארנו ב' אופנים בהבנת הדעה הא', א' דלא עשו קנין, ומשום זה הוא מיחזי כשיקרא, ב' דכבר עשו קנין, והמיחזי כשיקרא הוא משום שחותמים לפני החופה. הסקנו בדעת הראב"ה דלא בעינן קנין לפני החופה אא"כ יודעים שהחופה לא תהיה אלא בלילה, ושיש לחוש למיחזי כשיקרא בחתימה לכת'. ודעת שאר הראשונים אינה כן, וצריך ביאור.

דעת הרמ"א בסי' סא בענין מותי יש לכתוב ולחתום על הכתובה

יב. והנה, הרמ"א פסק באה"ע (סי' ס"א) דיש לכתוב הכתובה לפני החופה, גם למ"ד דלא בעי חופה הראויה לביאה, וז"ל: "ועיין לעיל ריש סימן נ"ה מהו נקרא חופה. וצריכין לכתוב הכתובה קודם החופה, כדי שתהא חופה הראויה לביאה (הרמב"ם פ"י דאישות). ולמ"ד דחופת נדה הוי חופה אף על

ראויה לביאה, הוא הדין אם לא כתב כתובה, ומכל מקום נוהגים לכתחלה לכתבה קודם לכן, דמהלשון שכתב "ומכל מקום" נראה דכן ס"ל להלכה כמ"ד זה, אלא דמ"מ נוהגין כן אע"פ שלא צריך לעשות כן מה"ד למ"ד זה. וכן ממה ששינה לשונו ובתחילה

נא. כן משמע להדיא בדבריו בסי' נה שם שכתב שי"א שהחופה היא באופנים אחרים שאין בהם יחוד גמור הראוי לביאה, וסיים שם דהמנהג הוא לעשות חופת כלונסאות. וכן בסי' ס"א שם משמע מדבריו שכתב "ולמ"ד דחופת נדה הוי חופה אף על פי שאינה

קנין ומפני זה יש לחוש למיחזי כשיקרא שיחתמו על השטר בלא קנין, ולא כאופן הב' שגם לדעה הראשונה מיירי שכבר נעשה קנין.

וצריך להבין, הרי אם כן הדעה הראשונה שכתב אין זה דעת עצמו כפי שנכתב בציונים, אלא זו היא הדעה השניה המובאת במרדכי הנ"ל, שהקפידו שלא לחתום עד שיעשו קנין. ואם נאמר שהרמ"א מפרש דברי המרדכי כאופן הב' שמדובר לב' הדעות בעשו קנין, דזה פשוט לכו"ע דצריכים לעשות קנין לפני החתימה, אלא שלדעה הא' אין לחוש בזה למיחזי כשיקרא מצד שהיה זה לפני החופה, ולדעה הב' יש לחוש לזה ולכן עדיף לחתום אחרי החופה, אם כן לא מצינו דעה מקילה בזה הסוברת שאפשר לחתום לפני קנין, ודלא כדעה הב' שהביא הרמ"א בדבריו, ושצויין עליהם שהם מדברי המרדכי הנ"ל, דזה אינו, כפי שביארנו. וממ"נ דע"כ שכל דברי הרמ"א לקוחים מהמרדכי או שכל דבריו אינם מדברי המרדכי האלה. וידוע שאין הציונים על דברי הרמ"א מאת רבינו הרמ"א עצמו, וכבר נתרעמו גדולי הפוסקים על המציין בכמה מקומות²¹. ועוד, שכידוע, אין דרכו של רבינו הרמ"א לחדש דברים בהג"ה על השו"ע מה שלא הובא בב"י או מה שלא הביא המקור או הסברא בספרו דרכי משה²², והרי כאן לא הביא בדרכ"מ לא מקור ולא סברא לדבריו הנ"ל, אלא הביא דברי המרדכי ככתבן בלבד. ע"ש ודו"ק.

יחזור להיות אמת לפני שיעבור אותו היום הרשום בכתובה. ולכן כתב הרמ"א (סי' סא ס"א) שאנו נוהגים לכתוב הכתובה לפני החופה ולפני הקידושין, והיינו כוונתו שנוהגים אף לחתום עליה, ואין בזה משום מיחזי כשיקרא, כיון דשוב הכל יהיה אמת אחרי החופה. וכ"כ בספר יפה ללב שכן כוונת הרמ"א, וכן משמע מההפלאה.

דברי הרמ"א בסי' סו שיצריכים לעשות קנין לפני החתימה

יג. והנה, אחרי שביארנו שדעת הרמ"א היא שיש לכתוב ולחתום על הכתובה עוד לפני החופה והקידושין, ושלא חש למש"כ בכתובה "אמר לה הוי לי לאינתו", יש לעיין מה כוונת הרמ"א בכתובו במקום אחר (סי' סו ס"א) וז"ל: "ואין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקיבל החתן קנין לפנייהם. ויש מקומות שמקילין בזה". עכ"ל. ובציונים נכתב על הדעה הראשונה המחמירה שהיא "סברת הרב ומפרק אשה שנתארמלה", והיינו לכאורה הכוונה היא למש"כ בכתובות (כא:): בענין מיחזי כשיקרא שיש לחשוש בחתימה, היינו דמשם דייק הרמ"א מסברת עצמו לחוש לכת' ולכן הצריך שיעשה קנין. ועל הדעה השניה המקילה נכתב "מרדכי פ"ב דגיטין", והיינו דברי המרדכי דלעיל, שהביא בדעה הראשונה שיש מקילים שהעדים חותמים לפני הברכה.

ולפי זה יוצא שמבאר הרמ"א את דברי המרדכי אלו כאופן הא' הנ"ל, שלדעה הא' לא היה

נה. כ"כ החיד"א בשיורי ברכה אה"ע סי' יא, וכ"כ השדי חמד בכללי הפוסקים סי' יד אות ה', ובמערכת המ"ם כלל ב'. וכן משמע מתשובת הרמ"א עצמו סי' קלא, ע"ש.

נד. ראה בין השאר בט"ז יו"ד סי' צח סק"ח וסי' קיח סק"ב, וש"ך שם סי' צד סק"ל, וסי' קכה סק"ט, וסי' קעז סק"י, ובמג"א או"ח סי' תקי"ב סק"ג, ועוד.

חלק ג'

המעלה וחובת הזהירות בכתיבת וחתימת שטר הכתובה ביום שקודם החופה

תחלה השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום דלמא לא משתייר לי נכסים כשיעור כתובתי ואף שלישית תאמר כן לשניה ורביעית לשלישית אבל הרביעית נפרעת שלא בשבועה וכגון שהיתומים גדולים וקסבר האי תנא כי אמרו רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ביתומים קטנים אמרו ולא בגדולים. אף היא לא תפרע כו', ובגמ' מפרש פלוגתייהו במאי. היו כולן יוצאות ביום אחד, כלומר יוצאות לפנינו ומלמדות שכולן נכתבו ביום אחד. כל הקודמת לחברתה שעה אחת, בכתובתה. זכתה, אם השעות מפורשות בתוכן כגון באחת כתוב ביום פלוני בשעה שלישית ובשניה בשעה רביעית וכן בכולן. עכ"ל.

ובגמ' שם (צד.) "אתמר ב' שטרות היוצאים ביום אחד רב אמר חולקין ושמואל אמר שודא דדיינא", ומסקינן שם (צד:) דרב כר"מ דעדי חתימה כרתי, ושמואל כר' אלעזר דעדי מסירה כרתי.

ופרש"י, שודא דדייני, לפי ראות עיני הדיינין יטילו הזכות והחובה. שודא, לשון השלכה כמו ירה בים דמתרגם שדי בימא (שמות טו). כרבי מאיר, לענין גט עדי חתימה עיקר כריתות וכן לענין השטרות ואלו שניהם נחתמו ביום אחד ובמקום שאין כותבין שעות גלו דעתייהו דאין מקפידין על הקודם לחבירו

הנה, אחר שביררנו היטב שאין לחוש לא משום מיחזי כשיקרא ולא משום מוקדם במה שנוהגים לכתוב ולחתום את שטר הכתובה ביום, כאשר אין החופה נערכת אלא בלילה שאחריו, בתנאי שכתוב בכתובה התאריך של אותו יום וגם קנין מהחתן באותו יום וחתמו באותו יום, הנה, יתבאר לפנינו שיש בזה אף מעלה גדולה מצד הדין, והוא, אשר תוקף השטר יחול רק בסוף אותו היום הכתוב בו, ובכך תהיה הכתובה כשרה לגמרי מכל צד בעת מסירתה לכלה תחת החופה, וכן בעת היחוד, וכדלהלן בסוף דברינו.

דין שטרות היוצאים ביום אחד

א. תנן בכתובות (צג:) "מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה קודמת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית, וראשונה נשבעת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית, והרביעית נפרעת שלא בשבועה. בן ננס אומר וכי מפני שהיא אחרונה נשכרת, אף היא לא תפרע אלא בשבועה. היו יוצאות כולן ביום אחד, כל הקודמת לחברתה אפילו שעה אחת זכתה, וכך היו כותבין בירושלים שעות, היו כולן יוצאות בשעה אחת, ואין שם אלא מנה חולקות בשוה". ע"כ.

ופרש"י, הראשונה נשבעת לשניה, אם שניה טוענת הואיל ואת באת ליטול

חלק ד'

דברי פוסקי הדורות האחרונים בנידו"ד והערות על כמה מחברים

שכתבו הכתובה כמה ימים לפני הקידושין, ולכן אין לומר דמה שהתיר המהר"י ברונא בתשובה אחרת (סי' צד, הובא לעיל בלשונו, בח"ב אות יד) לכתוב הכתובה לפני הקידושין, הוא דוקא כאשר קבלו הקידושין אח"כ באותו היום, זה אינו, אלא כנ"ל, ודו"ק. [והאמת שכן מוכח ג"כ מתשובתו בסי' צד, שהרי הביא ראיה מכותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו, והרי שם להדיא אמרו בגמ' (ב"מ יב:) שכותב בניסן ואינו מלוה אלא בתשרי, ודו"ק].

וכן בשו"ת בנימין זאב (סי' ג) כתב וז"ל: "הוי לי לאנתו. תקנו חז"ל זה ולא לכתוב "התקדשי לי", משום דזימנין קידשה כבר מקודם זמן כתיבת הכתובה בעיר אחרת, ואין כאן לפנינו אותם העדים שנתקדשה לפניהם, והיו קידושין לחוד, ועתה שטר כתובה לחוד". עכ"ל. היינו דאין עדי הכתובה מעידים על הקידושין, וא"כ אין חסרון בכך שיחתמו כמה ימים לפני הקידושין.

ובשו"ת שיבת ציון (בנו של הנוב"י, סי' ע, הובא לעיל ח"ב אות יד, ע"ש) כתב שנהגו לכתוב ולחתום הכתובה לפני החופה, וז"ל: "אנן קיי"ל כדעת הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהל' אישות הל' ו' שצריך לכתוב הכתובה קודם החופה כדי שיהיו הקדושין והחופה והיחוד ראויים לביאה, דכל זמן שלא נעשה קנין להכתובה היא אסורה עליו, וכן פסקינן

אחד האריכות בחלקים הקודמים, נביא כאן בס"ד דברי הפוסקים האחרונים עד פוסקי זמנינו, שדנו בנידו"ד, בין אם פסקו להיתר כדברינו הנ"ל, ובין אם פסקו לאסור ולחוש לכת', ונדון בדבריהם ע"פ כל מש"כ לעיל באריכות בביאור המקורות והסוגיות ודעות הפוסקים. ומפני שכבר הארכנו די צרכנו בכל המקורות, לא נכפיל כאן את הדברים, אלא נכתוב בקצרה, ונציין המקום בדברינו הנ"ל למי שירצה לעיין.

א. כמה מגדולי ההוראה בדורות הקודמים שפסקו להתיר כתיבת וחתומת הכתובה ביום שלפני החופה כאשר החופה בלילה

כתב מהר"י וייל (סי' ז) בנידון שנתברר שהקידושין לא חלו מחמת שהיה חסרון בשיעור פרוטה [או מחמת שהיו העדים פסולים. מהר"י וייל שם, ע"ש], ופסק דנהי דצריך לחזור ולקדש, מ"מ אין צריך לכתוב כתובה חדשה כיון שהראשונה קיימת, והביא ראיה לכך מהגמ' בקידושין (נ:): דהיו מקומות שנהגו לכתוב כתובה קודם הקידושין וכשר, אלמא דפשיטא ליה דשפיר שרי להשתמש לכתחילה בכתובה שזמנה מוקדם טובא לפני מועד חלות הקידושין. והעתיקו המהר"י ברונא (סי' לה) בלשונו. ומדבריהם משמע להדיא שהוא אפילו

די"ל שכוונתו אפילו לכתחילה. ופשוט שטעמו משום שמשעת הקנין נשתעבד שיעבוד גמור, וגמר בדעתו בגמירות דעת גמורה לשעבד לה נכסיו, וכן יצא הקול על זה על ידי העדים.

קיצור. לדעת הרבה פוסקים שפיר דמי לכתחילה לכתוב ולקבל קנין ולחתום על הכתובה ביום שלפני החופה, אף שהחופה בלילה, ואפילו כמה ימים לפני החופה [שו"ת שיבת ציון, שו"ת שואל ומשיב, שו"ת בית יעקב, שו"ת כוכב מיעקב, שו"ת שאילת שלום, שלחן העזר, מנחת פתים]. ועכ"פ באותו של החופה כו"ע מודים דשפיר דמי לקבל קנין ולחתום לפני החופה.

ב. דעת החיד"א, הגרא"א, נאה, והגר"ע יוסף

לדעת הגאון החיד"א (מעגל טוב השלם עמ' 62, הובא לעיל חלק ב' אות יח) יש לחוש למיחזי כשיקרא בכתובה בגלל הלשון הכתוב בה "והוה ליה לאנתו". שכן העיר לחכמי תונס שהחתימו את החתן על הכתובה לפני החופה, שהוא מיחזי כשיקרא מפני הלשון הנ"ל. ע"ש.

ונראה לומר שלדעתו יש לחוש למיחזי כשיקרא בחתימה, אע"פ שאין לחוש בכתובה. והוא עולה בקנה אחד עם מה שביארנו לעיל בחלק א' [אות יג], שכן נראה לומר בדעת השו"ע, ע"ש.

וזן דעת הגאון רבי אברהם חיים נאה ז"ל בסוגיא זו¹, שיש לנהוג כמנהג הנהוג

הכתובה פסולה, אף דאין הקנין חיוב כ"כ בכתובה.. מ"מ כבר נהגו לכתוב בכל הכתובות 'וקנינא', והוי ליה מזויף מתוכו, כ"כ הרמ"ע מפאנו סי' סה.. וצע"ק באם קיבלו קנין עכ"פ לאחר החתימה, אולי הכתובה כשירה, דהא לכמה פוסקים גם בחתימה למיחזי כשיקרא לא חיישינן אם עכ"פ עתה הדבר אמת, עי' ש"ך חו"מ סי' לט סקל"ח. עכ"ל.

היינו דלדעתו אין לסמוך על כך לכת', ומ"מ משמע דבדיעבד אמנם יש לסמוך להכשיר, וי"ל הטעם משום שכן הוא מעיקר הדין. ומיירי כאן המנח"פ בנידון דקבלת קנין אחרי החתימה, שלדעתו יש צד לסמוך על שיטת הש"ך בדיעבד עכ"פ דלא לחוש למיחזי כשיקרא.

ולענין אם קבלו קנין כדין לפני החתימה, וחתמו ביום והחופה בלילה, כתב בסמוך (שם על ב"ש סק"ז) וז"ל: "אם נחתמה הכתובה בלילה והכתובה נכתבה ביום ולא נכנסה לחופה עד הלילה, פסולה הכתובה, רק בקבלו קנין ביום כשר בכל גווני, וכן מבואר בתשו' רמ"ע מפאנו סי' סה". עכ"ל.

היינו להדיא דלדעתו אם קבלו קנין ביום כשר בכל אופן, אפילו אם היתה החופה בלילה, ואפילו אם היתה החתימה בלילה, וכן אם שניהם, גם החתימה וגם החופה, היו בלילה. ומלשונו "כשר בכל גווני", אפשר

ז. אך ראה לעיל חלק ב' אות כא, שכתבנו בדעת השו"ע דלכאורה זהו דוקא בשאר השטרות שחותמין על דבר שלו היה עדיין, אבל בכתובה, שפיר יש לומר ע"פ הרבה פוסקים, דמה שהעדים חותמים הוא על מה שקיבלו קנין מהחתן על

ת. ראה ספר 'קצות השלחן - הערות למעשה' עמ'

יא. דעת רבני חב"ד

והנה, אחרי כל האריכות הנ"ל, בחלקים הקודמים ובחלק זה, אשר בהם הוכחנו באריכות בס"ד, שמה שנוהגים חסידי חב"ד לכתוב ולחתום הכתובה ביום אחרי שעשו הקנין ביום, והחופה אינה אלא בלילה, איתן יסודו בהררי קודש, ושורשיו מרובים בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים, השו"ע ונו"כ, נביא כאן, בס"ד, מה שכתבו בזה כמה מרבני חב"ד, מלפנים בשנים, לדון בנידו"ד.

ולמעשה, אשר מה שנביא להלן, הוא מה שנמצא בכתובים מכמה מרבני חב"ד, ושראינו בהם ענין וצורך להביאו כאן. אך, זאת תדע, שלענין ההוראה בעל פה, מקובל כן מפי רוב ככל רבני חב"ד, שכן הוא המנהג וכן יש לנהוג, ע"פ שיחתו של כ"ק אדמו"ר [המובאת לעיל בהקדמה]. והצורך להדגיש זאת, ולהביא מה שכתבו להדיא רבני חב"ד, הוא כדי לאפוקי ממ"ד שאין כן מנהג חב"ד באמת, כפי שנביא לקמן דעת כזו [וכן ראה להלן בחלק ה' מה שנכתב בזה בס"ד]. [וראה לעיל מש"כ בשם הגרא"ח נאה, ומה שביארנו שם דאין ראייה מדבריו לסתור מנהג חב"ד כלל, אע"פ שנמנהג על גדולי רבני חב"ד בדור הקודם, ע"ש].

(א) הגה"ח הרב זלמן שמעון דווארקין ע"ה
[אב"ד ליובאוויטש דשכונת קראון הייטס]
העידני שכך "המנהג העתיק" וכן "שכך הא

בלבד, לבין אם כתבו כתובה אך עם זמן מאוחר, ושבינתיים אפשר לגבות ע"י עדים, דבזה יש לסמוך על העדים ואין לחוש כלל לכתוב כתובה אחרת דאין כאן חיסרון סמיכות דעתה. וע"פ מה שנתבאר לעיל, שאע"פ שהדין עמו לענין שבדיעבד כתובה זו כשרה לכשיבוא הזמן, מ"מ לפני שיבוא הזמן, וכגון שמדובר על כמה ימים ואפילו על יום אחד, פשוט שיש מעלה גדולה לכתוב כתובה אחרת עם תאריך אותו היום שהם עומדים בו, כדי שבסוף אותו היום יחול השיעבוד של הכתובה, ואז ישהו יחד עם כתובה כשרה, ותסמוך דעתה באופן מלא וגמור, כתקנת חכמים על הצד היותר טוב, מאשר להמתין שיבוא הזמן ובינתיים לסמוך על העדים. ואף שאין זה מועיל לאותו יום עצמו שיכתבו בו השטר החדש, כיון שלא יחול השיעבוד לפני סוף היום, מ"מ מובן שכמה שיקדימו לכתוב הכתובה, בכך יקדימו גם את חלות השיעבוד בסוף אותו היום, ולכן אפילו בשביל יום אחד כדאי הוא הדבר, שלא ישהו אפילו יום אחד בלא כתובה כשרה. ורק אם קשה הדבר, אז יסמכו בדיעבד על עדי הקנין וכו'. כנלענ"ד ודו"ק.

קיצור. הערנו הרבה הערות על דברי הפתחי חושן, ובעיקר סתרנו מש"כ שאין חסרון בסמיכות דעתה בכך שלא תוכל לגבות ממשועבדים ושלא עשו קנין, אלא ברור לדינא דיש בכך חיסרון דעתה, וזאת היא תקנת שמעון בן שטח.

הרב הנ"ל שפגש את הרז"ש דווארקין ואמר בפירוש שבמנהגי חב"ד מקפידים לכתחילה שהכתובה תיכתב ויתחתם ביום, הגם שהחופה בלילה. ע"ש.

נז. הובא בקובץ 'המאור' גליון רסח עמ' 11, שנת תשמ"ב, ע"י העורך הרב מאיר אמסעל ששאל אותו בעצמו, וענה לו בלשונות אלו, ע"ש. וראה עוד בגליון רצב, סיון-תמוז תשמ"ו עמ' 10 שכתב

חלק ה'

העדות על הספר 'משפט הכתובה'

זלכן, ראינו לנכון, לשנס מתנינו גם אנו במלחמתה של תורה, להרים כבודם קרנם והודם של רבותינו נשיאינו, הרי הם כ"ק אדמור"י חב"ד לדורותיהם, ובפרט הוד כ"ק אדמור"ר נשיא דורנו, אשר משיחתו שאמר בשנת תשי"ד [הובאה במבוא לספר] התחילא להתפשט מנהג זה אצל חסידי חב"ד. וגם להרים הודם וכבודם של תלמידיו וחסידיהם, שנהגו על פי דבריו הנ"ל, ולבטל דברי המערערים.

והנה, זאת למודעי, מודעא רבא לאורייתא, אין כוונתנו ח"ו לפגוע בכבודו של מאן שהוא, ובפרט לא בכבודו של הרב המחבר הנ"ל, שהוא רב חשוב ות"ח גדול, בקי וחרוף, ומורה הוראה מומחה לרבים. ואין דברינו נאמרים בנימה של חוסר כבוד אישי ח"ו, אלא הכל נאמר בנעימות ועריבות של תורה, בדרכי נעם ודרכי שלום, אמנם כדרכה של תורה, במלחמתה של תורה וריתחא דאורייתא, מתוך הלימוד, לפרוך את הטענות ואת הראיות. ולכן השתדלנו לדקדק בלשונו, ולבחור את מילותינו, כדי שח"ו לא יובנו דברינו שלא כמכוון.

ועיקר המכוון הוא כנ"ל, להגן על מנהגנו הנ"ל, ולהעמידו על תילו, וכן כדי

הנה, לאור האמור בחלקים הקודמים, בהם ביררנו היטב לעמקם של דברים, את הסוגיות משרשיה עד ההלכה, ושיטות גדולי הפוסקים והאחרונים בנידו"ד, היינו בענין כתיבת וחתירת הכתובה ביום כאשר החופה בלילה, שכן הוא מנהג חב"ד, ראינו לנכון לבוא ולהעיר כמה הערות נחוצות על הספר 'משפט הכתובה', שהוא ספר חשוב ורחב, אשר מקיף כל דיני הכתובה, ומתפרש לאורך ח' חלקים, ואין כדוגמתו במקצוע זה בתורה, שליקט בכל נושא את כל השיטות, ראשונים ואחרונים, וסידרם בסדר נפלא, ובירר דעותיהם בטוב טעם, והעיר הערותיו במקומות שהיה דרוש, כדרכה של תורה, ובפרט שאין ביה"מ בלא חידוש.

אמנם, הרב המחבר מצא לנכון להעיר על מנהג חב"ד הנ"ל, ולא חסך אומץ, ושנס מתניו לשפוך הדיו בריבוי ובאריכות [כעשרים עמודים (ח"ו עמ' לה-נג)] על מנהגינו אשר יסודתו בהררי קודש, ורצה לפרכו ולסותרו מהיסוד, מכמה טענות וכיוונים, והרים טענות ותמיהות על רבבות מבני ישראל קדושים וטהורים, חסידי חב"ד, שנהגו כמנהג הזה במשך עשרות שנים, כאשר כל חפצם וישעם אינו אלא ללכת לאור רבותיהם הקדושים.

קיים בין חסידי חב"ד עוד לפני שיחת כ"ק אדמור"ר.

א. ראה מה שכתבנו לעיל בח"ד אות יא סע' א בשם הרב דווארקין ע"ה, שאפשר שמנהג זה היה

לעשות קנין ולהתום הכתובה, היינו בתאריך אחד קודם לתאריך הלילה שבו יהיו החופה וקידושין. ומנהג זה מפורסם אצל הנוהגים כן, ומקפידים עליו מאוד. (ואינו נהוג כי אם בקרב חסידי חב"ד ולא זולתם, וגם בקרב חכמי חב"ד יש המחזיקים בו בתוקף, עיין מגדל צופים ח"ג סי' מד, ויש הנוהגים ככל ישראל - לעשות הכל באותו תאריך) "עכ"ל.

ואח"כ כתב המחבר באריכות ביאור הסוגיות הנוגעות והקושיות העולות על המנהג הנ"ל, וכפי שנביא לקמן קטעים מדבריו, ונשיב עליהם בס"ד.

הנה, מש"כ "יש מחסידי חב"ד", שכוונתו לומר שרק חלק מחסידי חב"ד נוהגים כן, ואינו מנהג מוסכם על כל חסידי חב"ד, וכן כתב שם בעמ' ל"ו "מנהג אחר יש אצל חלק מאנשי חב"ד", "ומנהג זה מפורסם אצל הנוהגין כן ומקפידים עליו מאוד. . וגם בקרב חכמי חב"ד יש המחזיקים בו בתוקף", הנה, משמע שנקודת ההנחה של הרב המחבר הינה אשר גם בתוך עדת חסידי חב"ד ורבני חב"ד נתון הדבר למחלוקת, ויש אשר סוברים שאין כן המנהג ואין צורך כלל להקפיד על זה, ויש אשר סוברים שכן הוא המנהג ויש להקפיד על זה מאוד.

והנה, זה הוא ראשית דבר, אשר כל המעיין בדברי קודשו של כ"ק אדמו"ר [שהובאו במבוא באריכות ובבהירות], יראה אשר ברור הדבר שרצונו הק' הוא שכן ינהגו בעדת חסידיו, מכיון שמדגיש בשיחתו את גודל מעלתם של מנהגי רבותינו נשיאינו שנתגלו ברבים, ושהם הוראה לרבים לעשות ולנהוג כן, ובהקשר זה ציטט כמה מנהגים שראה שכ"ק אדמו"ר הריי"צ נהג בחתונת כ"ק

שלא יירתעו הנוהגים מנהגי חב"ד מלנהוג במנהג זה, שלא תתקורר דעתם בראותם מש"כ בספר הנ"ל.

וכמו שהדגשנו בתחילת הספר, ובכמה מקומות תוך הספר, אין מטרתינו כלל לפרוך מנהג כל שהוא הנהוג בשאר הקהילות, ולשכנע מאן דהוא שלא לנהוג כמנהגו הקבוע בקהילתו. אלא מטרתינו היא אך ורק להגן ולבסס ביסודות איתנים את מנהגנו הנ"ל.

ויהי רצון, שיפעלו הדברים את כוונתם, ויישמעו כאמרי שפר, ויהיו קילורין לעיני העם, ולעיני העדה [הרי הם התלמידי חכמים], ולא תצא תקלה מתח"י ח"ו.

א. מה שכתב בספר הנ"ל חלק ו' פרק נ' אות י', עמ' ל"ה:

"יש מחסידי חב"ד המסדירים לכתחילה שהקנין והתיתת הכתובה יהיו קודם הקידושין, בתאריך קודם לקידושין. אך תמוה לנהוג כן בדווקא, לפי שיש בזה פקפוקים ומאידך אין בזה רווח. ועכ"פ לחתנים ספרדים בוודאי אין לנהוג כן, ועדים ספרדיים לא יחתמו על כתובה כה"ג". עכ"ל.

ובעמ' ל"ו, אחרי שסיכם מה שכתב בקטעים הקודמים שלפי המנהגים השונים עדיין כולם עושים קנין וחותרים על הכתובה באותו היום שבו עושים הקידושין, כתב:

"אך מנהג אחר יש אצל חלק מאנשי חב"ד, והוא לעשות את הקנין ולהתום על הכתובה יום אחד קודם הקידושין. ואע"פ שהחופה נערכת במשך כמה שעות מהלילה באופן שיש זמן לעשות הכל באותו תאריך (של הלילה) במתינות, מורחים ובאים אצל הרב כבר ביום